

Інструментальний аналіз тональних характеристик комплексних висловлень підбадьорювання

У статті узагальнено результати акустичного аналізу тональних параметрів інтонаційного оформлення комплексних за структурою актів підбадьорювання, реалізованих у двох комунікативно-прагматичних різновидах – емпатійному та раціональному. У ході дослідження, виконання якого здійснювалося на матеріалі англomовного діалогічного дискурсу, було обґрунтовано інваріантні тональні параметри, характерні для емпатійного і раціонального різновидів підбадьорювання. У статті також наведено зіставлення результатів, отриманих методом інструментального аналізу, із висновками аудитивного аналізу.

Ключові слова: комплексний акт підбадьорювання, емпатійний тип підбадьорювання, раціональний тип підбадьорювання, локалізація тонального максимуму ЧОТ, тональний інтервал, тональний діапазон.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасний стан вирішення проблеми функціонування фонетичних засобів загалом та закономірностей реалізації їхнього сугестивного впливу на слухача зокрема характеризується екстенсивним розвитком, спрямованим на дослідження та порівняння специфіки взаємодії широкого кола зазначених засобів у реальних умовах комунікації, а також на розширення наявних у лінгвістиці уявлень про особливості взаємодії просодичних засобів для здійснення кооперативної інтеракції.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Проведений нами аналіз результатів експериментально-фонетичних досліджень [2; 4; 5 та ін.] показав, що адекватне вивчення просодичних засобів має здійснюватись з погляду їхньої актуалізації в певному типі дискурсу з урахуванням впливу його прагматичної спрямованості.

Мета цієї статті – методом акустичного аналізу визначити інваріантні тональні параметри просодичної організації комплексних емпатійних і раціональних висловлень підбадьорювання на базі розробленої нами класифікації [3]. **Матеріалом** дослідження слугували аудіофрагменти сучасних англomовних художніх творів, у контексті яких ужито висловлення на позначення підбадьорювання. Експериментальний матеріал добирався з урахуванням можливості виявлення ролі частотних характеристик у передачі смислу висловлень, які розрізняються за прагматичною спрямованістю (емпатійні й раціональні висловлення підбадьорювання).

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У ході акустичного аналізу було визначено, що на варіативність емпатійного чи раціонального різновидів комплексного підбадьорювання впливають саме тональні характеристики: величина висотно-тонального максимуму, локалізація максимуму частоти основного тону (далі ЧОТ), частотний діапазон і тональний інтервал на ділянці «передтермінальна частина-ядро». Ці дані узгоджуються із висновками А. А. Калити [4, с. 284] про найбільшу інформативність тональних параметрів під час актуалізації емоційних висловлень, якими і є висловлення підбадьорювання.

Закономірності локалізації максимуму ЧОТ у комплексних емпатійних і раціональних актах підбадьорювання відображено в таблиці 1.

Таблиця 1

Локалізація максимуму ЧОТ у комплексних емпатійних і раціональних актах підбадьорювання (%)

Різновид підбадьорювання		Локалізація максимуму ЧОТ					
		передтакт	такт 1-ї синтагми	такт 2-ї синтагми	спеціальний підйом	ядерний тон	затяг
комплексне	емпатійне	0,00	31,00	0,00	0,00	69,00	0,00
	раціональне	0,00	21,00	0,00	0,00	79,00	0,00

Як видно з таблиці 1, результати акустичного аналізу локалізації тонального максимуму в межах фрагментів комплексних емпатійних (69,00 %) і раціональних (79,00 %) актів підбадьорювання показали, що незалежно від комунікативно-прагматичної функції, тональний максимум розміщується на ядерному складносієві синтагми. Такі дані відповідають висновкам, зробленим на базі аудитивного аналізу, згідно з яким основне комунікативне навантаження підбадьорювання концентрується у фінальних синтагмах, що складаються здебільшого зі спадної поступової ступінчастої шкали і термінального тону із поодинокими випадками, коли також присутні передшкала і затакт. Таким чином, локалізація максимуму ЧОТ на ядерному складі набуває статусу інваріантної ознаки просодичної організації комплексних емпатійних і раціональних висловлень підбадьорювання. Також було встановлено, що для таких висловлень підбадьорювання локалізація тонального максимуму на передтакті, такті другої синтагми, спеціальному підйомі чи затакті є нетиповою.

Слід урахувати встановлений експериментально [4, с. 276–277] факт про те, що локалізація тонального максимуму залежить від семантичної зв'язності слова, на якому він актуалізується, з сусіднім словом у синтагмі або від його значущості в семантичній структурі синтагми чи всього висловлення. Так, локалізація тонального максимуму на повнозначному слові комплексного акту підбадьорювання може розглядатись як засіб його підсилення та свідчить про емоційне збудження мовця. Наприклад, в емпатійних актах підбадьорювання тональним максимумом можуть бути виділені модальні дієслова (*could/can't, must*), експліцитні одиниці підбадьорювання (*cheer (up), assure, never (mind)*) та інші лексичні одиниці (*yet, don't*); у раціональних – модальні дієслова (*can*), вигуки (*come (on)*), особові займенники (*I, you*), звертання (*Marlee, girl*) та інші лексичні одиниці (*not, act*). Виділеність таких слів сигналізує про важливість висловлюваної мовцем інформації, адресованість її слухачеві, зацікавленість у його проблемах, співпереживанні, бажанні допомогти тощо [4, с. 277]. Загалом одиниці, на яких розміщується тональний максимум, є експліцитними одиницями підбадьорювання (*cheer (up), never (mind), these (things happen)* тощо).

Наступною за рекурентністю є локалізація максимуму ЧОТ на такті першої синтагми (31,00 % комплексних емпатійних і 21,00 % комплексних раціональних актів підбадьорювання). У процесі акустичного аналізу встановлено ірекурентність локалізації максимуму ЧОТ в інших ритмогрупах фрагментів. Такий розподіл свідчить про те, що семантичне та емоційне навантаження концентрується здебільшого на ядерному складі й такті першої інтоногрупи в межах аналізованих актів. Порівняння результатів аудитивного й акустичного аналізів дає змогу стверджувати, що вони збігаються щодо цього параметру.

Показники висотно-тонального максимуму комплексних емпатійних і раціональних актів підбадьорювання подано в таблиці 2.

Таблиця 2

Величина висотно-тонального максимуму в комплексних емпатійних та раціональних актах підбадьорювання (%)

Різновид підбадьорювання		Величина висотно-тонального максимуму					
		екстра-низький	низький	середньо-понижений	середньо-підвищений	високий	екстра-високий
комплексне	емпатійне	0,00	0,00	0,00	0,00	19,88	80,12
	раціональне	0,00	0,00	0,00	14,24	55,58	30,18

Визначення величини висотно-тонального максимуму показало (див. табл. 2), що в комплексних емпатійних висловленнях підбадьорювання найчастотнішим є екстрависокий рівень (80,12 %), а в раціональних – високий (55,58 %). Екстрависокий рівень у межах комплексних емпатійних висловлень підбадьорювання пояснюється тим, що мовець, реалізуючи власне висловлення на такому рівні, намагається привернути увагу слухача, наділяючи своє висловлення досить високим емоційно-прагматичним потенціалом. Щодо комплексних раціональних висловлень підбадьорювання, у їхніх

межах тональний максимум реалізується, на відміну від емпатійних актів, на дещо нижчому рівні. Така тенденція пов'язана із тим, що висловлення адресанта має середній емоційно-прагматичний потенціал і менш емоційно забарвлені порівняно із емпатійними. Актуалізуючи раціональне висловлення підбадьорювання, мовець перебуває у більш спокійному стані, який і має передатись адресату. Отже, такий розподіл пояснюється комунікативно-функціональною специфікою висловлень і їхньою смисловою вагою.

Наступними за рекурентністю у межах комплексних емпатійних висловлень підбадьорювання є висока зона максимуму ЧОТ (19,88 %), а в раціональних – екстрависока (30,18 %). Слід також підкреслити, що в комплексних раціональних висловленнях підбадьорювання найменш типовим є середньопідвищений тональний рівень. Екстранизький, низький та середньопонижений рівні тонального максимуму ЧОТ не характерні ні для комплексних емпатійних висловлень підбадьорювання, ні для раціональних.

Зіставний аналіз величин тонального максимуму досліджуваних висловлень доводить функціональну значущість цього параметра і ступеня їхнього емоційного насичення в диференціації смислових модифікацій підбадьорювання. Так, для висловлень, що виражають підвищений ступінь емоційності, найчастотнішими є висока й екстрависока зони величин тонального максимуму. При цьому середньопідвищену й середньопонижену зони реалізації величини тонального максимуму можна розглядати як перехідні від нейтрального до емоційного мовлення.

Характеристики частоти актуалізації типів тонального інтервалу на ділянці «передтермінальна частина-ядро» в межах комплексних емпатійних і раціональних висловлень підбадьорювання наведено в таблиці 3.

Таблиця 3

Тональний інтервал на ділянці «передтермінальна частина-ядро» у комплексних емпатійних і раціональних актах підбадьорювання (%)

Різновид підбадьорювання		Тональний інтервал на ділянці «передтермінальна частина-ядро»										нульовий
		позитивний					негативний					
		широкий	розширений	середній	звужений	вузький	широкий	розширений	середній	звужений	вузький	
комплексне	емпатійне	0,00	0,00	0,00	34,09	65,91	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	раціональне	0,00	0,00	0,00	26,50	73,50	0,00	0,00	0,00	00,00	0,00	0,00

Дані акустичного аналізу свідчать про домінування позитивного вузького інтервалу на ділянці «передтермінальна частина-ядро» в комплексних емпатійних (65,91 %) і раціональних (73,50 %) висловленнях підбадьорювання. Такий тип інтервалу, яким оформлені ці ділянки, сигналізує про тісний семантичний зв'язок між передтермінальною частиною і ядром підбадьорювання. Найменшим зареєстровано показник позитивного звуженого інтервалу (в емпатійних – 34,09 %, у раціональних – 26,50 %). Решта типів інтервалів не характерні для комплексних висловлень підбадьорювання. Загалом можна стверджувати, що оформленню комплексних висловлень підбадьорювання не властиві різкі тональні перепади, а висока частотність позитивного вузького інтервалу свідчить про його функціональну значущість в обох групах висловлень підбадьорювання.

Порівнюючи отримані дані з результатами аудитивного аналізу, ми помітили невеликі розходження. Так, згідно з думкою аудиторів-фонетистів, в обох різновидах досліджуваних висловлень домінує нульовий інтервал на ділянці «передтермінальна частина-ядро». Таке розходження є зрозумілим, адже людське вухо, хоча переважно і є чутливим до змін тональних характеристик [1, с. 6], але інколи не відчуває найменших коливань таких параметрів. Зареєстровані розходження в результаті аудитивного й акустичного аналізів не є суттєвими, адже позитивний вузький інтервал близький до нульового за значенням, оскільки семантична зв'язність одиниць, поєднаних таким

інтервалом, зберігається. Вузькість інтервалу свідчить про тісний семантичний зв'язок лексичних одиниць; співчутливе ставлення мовця до адресата або перехід до викладу причини виникнення конфлікту. До того ж, у комплексних емпатійних висловленнях підбадьорювання нерідко має місце позитивний вузький інтервал на ділянці «передтермінальна частина-ядро» у випадках, коли висловлення представлено експліцитною одиницею підбадьорювання (напр., *don't worry, console yourself, cheer up*). Вимова одиниці підбадьорювання на вищому тональному рівні, порівняно із попередньою ділянкою, надає висловленню впевненішого і переконливішого звучання.

Таким чином, позитивний звужений інтервал на ділянці «передтермінальна частина-ядро» в комплексних емпатійних і раціональних висловленнях підбадьорювання набуває статусу інваріантної ознаки.

Характеристики частоти варіювання частотного діапазону в комплексних емпатійних і раціональних актах підбадьорювання наведено в таблиці 4.

Таблиця 4

Частотний діапазон у комплексних емпатійних і раціональних актах підбадьорювання (%)

Різновид підбадьорювання		Частотний діапазон				
		вузький	звужений	середній	розширений	широкий
комплексне	емпатійне	12,50	15,60	0,00	25,10	46,80
	раціональне	4,11	3,45	68,73	23,71	0,00

Як видно з таблиці 4, дані акустичного аналізу свідчать про найвищу частоту широкого тонального діапазону в межах комплексних емпатійних актів підбадьорювання (46,80 %) і середнього діапазону – серед раціональних актів (68,73 %). Такі показники є виправданими для цих актів підбадьорювання. Наступною за рекурентністю є розширена зона частотного діапазону, яка актуалізується в межах комплексних емпатійних (25,10 %) і раціональних (23,71 %) актів підбадьорювання, що є природним для закладеної в них інформації. Було також встановлено, що середній діапазон є нетиповим для емпатійних, а широкий – для раціональних актів підбадьорювання.

Високі показники діапазону в комплексних емпатійних актах підбадьорювання свідчать про зацікавленість мовця у слухачеві, а також вказують на емоційне насичення мовлення мовця [4, с. 281]. Така динаміка показників діапазону відображає спрямованість висловлення не на самого мовця, а на слухача. Широкий діапазон висуває на перший план бажання мовця продовжити бесіду, допомогти адресату з його проблемою.

Якщо порівнювати результати аудитивного й акустичного аналізу щодо актуалізації цього параметра, то слід зазначити, що були зареєстровані деякі розходження в діапазоні комплексних емпатійних актів підбадьорювання. Так, аудитори-фонетисти при прослуховуванні таких актів визначили, що найбільш рекурентним серед них є середній діапазон. Натомість результати акустичного аналізу спростовують цей висновок, оскільки досліджуваним актам притаманний здебільшого широкий тональний діапазон. Причиною таких розходжень може бути те, що аудитори сприймали комплексні акти підбадьорювання як такі, яким притаманний середній емоційно-прагматичний потенціал (оскільки не були знайомі з цими творами повністю) і тому кваліфікували в них тональний діапазон як середній, що також могло бути спричинене суб'єктивним сприйняттям під час аудіювання. Ще однією причиною розходжень між акустичним й аудитивним аналізом ми вважаємо те, що прослухані комплексні емпатійні акти підбадьорювання аудитори сприймали як такі, що виражали нещире співчуття, удавану зацікавленість мовця у проблемі слухача, тому кваліфікували тональний діапазон як середній. Насправді ж широкий діапазон у цих висловленнях указував на наростання емоційної напруги мовця та адресованість висловлення слухачеві незалежно від ступеня емоційного збудження мовця.

Щодо порівняння параметрів тонального діапазону комплексних раціональних актів підбадьорювання, то результати акустичного й аудитивного аналізу повністю збігаються.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Результати виконаного акустичного аналізу дають змогу стверджувати, що інваріантними ознаками для емпатійних висловлень підбадьорювання є: локалізація максимуму ЧОТ на ядерному складоносіїві, переважання екстрависокого рівня висотно-тонального максимуму, позитивний вузький інтервал на ділянці «передтермінальна частина-ядро», широкий частотний діапазон. Для раціональних висловлень підбадьорювання спільними тональними параметрами є: локалізація максимуму ЧОТ на ядерному складоносіїві, переважання високого рівня тонального максимуму, позитивний вузький інтервал на ділянці «передтермінальна частина-ядро», середній частотний діапазон. Отже, незалежно від комунікативно-прагматичного спрямування комплексних актів підбадьорювання, можемо констатувати наявність у них таких інваріантних тональних ознак: позитивний вузький інтервал на ділянці «передтермінальна частина-ядро», локалізація максимуму ЧОТ на ядерному складоносіїві. Це пояснюється тим, що лексичні одиниці на вказаній ділянці в обох різновидах комплексних актів підбадьорювання є однаковою мірою семантично пов'язаними. Щодо локалізації максимуму ЧОТ на ядерному складоносіїві в обох різновидах висловлень, можна сказати, що обидва види містять експліцитні одиниці підбадьорювання, які оформлені термінальним тоном, незалежно від їхньої функціонально-прагматичної спрямованості. До диференційних тональних ознак емпатійних і раціональних актів підбадьорювання належать екстрависокий рівень тонального максимуму в першому різновиді висловлень і високий – у другому, що корелює з переважанням у них високого спадного і середнього спадного термінальних тонів відповідно. Крім того, роль диференційних параметрів виконують широкий тональний діапазон, типовий для емоційно забарвлених емпатійних висловлень, та середній, який вирізняє емоційно нейтральні раціональні висловлення.

Перспективами подальшого дослідження є лінгвістична інтерпретація результатів, отриманих на базі акустичного аналізу динамічних і темпоральних характеристик комплексних емпатійних і раціональних висловлень підбадьорювання.

Джерела та література

1. Багмут А. Й. Функціонально-семантичний аспект інтонації / А. Й. Багмут // Записки з романогерманської філології. – Одеса : Фенікс, 2008. – Вип. 22. – С. 5–12.
2. Васік Ю. А. Ритмічна організація англійського політичного дискурсу (експериментально-політичне дослідження на матеріалі промов сучасних політиків Великої Британії) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Васік Юлія Анатоліївна. – Горлівка, 2007. – 234 с.
3. Гузерчук О. О. Обоснование классификации структурных и функционально-семантических признаков высказываний ободрения / О. О. Гузерчук // В мире науки и искусства: вопросы филологии, искусствоведения и культурологии : сб. ст. по материалам ХХІХ Междунар. науч.-практ. конф. – Новосибирск : Изд. «СибАК», 2013. – № 10 (29). – С. 53–58.
4. Калита А. А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання : [монографія] / Алла Андріївна Калита. – К. : Вид. центр КДЛУ, 2001. – 351 с.
5. Лисичкіна І. О. Просодична організація англійського дискурсу реклами (експериментально-фонетичне дослідження на матеріалі британської телевізійної реклами) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Лисичкіна Ірина Олексіївна. – Горлівка, 2005. – 217 с.

Гузерчук Ольга. Инструментальный анализ тональных характеристик комплексных высказываний ободрения. В статье рассматриваются результаты акустического анализа тональных параметров комплексных по структуре построения актов ободрения, которые реализуются в двух видах – эмпатичном и рациональном. Исследование проводилось на материале английского диалогического дискурса. Результаты, полученные в ходе аудитивного анализа, сопоставлялись с выводами акустического анализа. Кроме того, в статье обосновывается инвариантная модель комплексных эмпатичных и рациональных актов ободрения. В процессе инструментального анализа выяснилось, что комплексные акты ободрения обладают следующими общими чертами: локализация тонального максимума ЧОТ на ядерном слоге, позитивный узкий интервал между предтерминальной частью и ядром. Были также установлены дифференцирующие признаки таких актов: преобладание экстрависокого (эмпатичные) и высокого (рациональные) тонального максимума, широкий (эмпатичные) и средний (рациональные) тональный диапазон.

Ключевые слова: комплексный акт ободрения, эмпатический тип ободрения, рациональный тип ободрения, локализация тонального максимума ЧОТ, тональный интервал, тональный диапазон.

Huzerchuk Olga. Acoustic Analysis of Tonal Characteristics of Complex Encouragement Acts. The article covers the results of the acoustic analysis of the tonal parameters of the structurally complex encouragement acts actualized in their two types – empathetic and rational ones. The investigation was carried out on the basis of English dialogic discourse. The results obtained during the auditory analysis were compared to the ones of the acoustic analysis. Apart from that, the invariant model of the empathetic and rational complex encouragement acts realization was established. In the course of the acoustic analysis the following common features of complex encouragement acts were revealed: maximum frequency localization on the nucleus and positive tonal interval at the juncture of pre-terminal part and the nucleus. Their differentiating features were the prevalence of the extra-high tonal maximum and wide frequency range (empathetic type); the dominance of the high tonal maximum and medium frequency range (rational type).

Key words: complex encouragement act, empathetic encouragement type, rational encouragement type, tonal maximum localization, tonal interval, tonal range.

Стаття надійшла до редколегії
31.03.2014 р.

УДК 811.111'367.4

**Ірина Калиновська,
Мар'яна Процик**

Моделювання стійкості структури іменникових фраз сучасної англійської мови

Відомо, що стабільність – одна з особливостей мовної норми поряд із тенденцією до диференціації варіантних реалізацій у функціонально-стилістичному аспекті. На синтаксичному рівні мовна норма досить стійка. Її еволюційний розвиток зумовлений потребами суспільної комунікації, причому значні зміни відбуваються не в самому наборі синтаксичних засобів, а в способі й частоті вживання цих засобів. У статті досліджено стійкість структури іменникових фраз сучасної англійської мови шляхом аналізу високочастотних іменникових фраз у текстах англійської художньої прози.

Ключові слова: мовна норма, стабільність, іменникова фраза, стійкість, структура.

Постановка наукової проблеми та її значення. Загальновідомим є твердження про динамічний характер мови. Незважаючи на різноманітні причини, які викликають мовні зміни, їм властива тенденція до збереження мови в стані стабільності. М. П. Кочерган зазначає, що «стійкість мови необхідна для того, щоб вона була зрозумілою мовцям, зберігала і передавала досвід від попередніх поколінь, а змінність – щоб фіксувати і позначати нові явища зовнішнього й внутрішнього світу людини, тобто виражати нові думки» [4, с. 186].

Відомо, що темпи змін на різних мовних рівнях неоднакові. Дуже активно під безпосереднім впливом живомовної стихії відбувається проникнення в літературну мову нових лексичних одиниць, які починають вживати паралельно зі старими нормативними, а інколи й повністю їх витісняють. «На синтаксичному рівні мовна норма досить стійка» [7, с. 36]. Її еволюційний розвиток зумовлений насамперед потребами суспільної комунікації, причому значні зміни відбуваються не в самому наборі синтаксичних засобів, а в способі й частоті вживання цих засобів.

З огляду на викладене вище слід зазначити, що дослідження стійкості мовних одиниць **актуальне і перспективне**, адже мові як соціально й історично зумовленому явищу властиві принципи і динамічності, і стабільності. Цю статтю присвячено дослідженню стійкості структури іменникових фраз сучасної англійської мови.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Стійкість структури іменникових фраз сучасної англійської мови не була об'єктом окремого дослідження, вивченню ж структури словосполучення з ядром-іменником присвячена низка робіт зарубіжних (Ф. Вуд, В. Девідсон, Т. Найт, О. Єсперсен, Е. Крейзінга, Г. Суїт, С. Четмен, С. Грінбаум, Р. Квірк та ін.), російських й українських вчених